

ŽALGIRIO MŪŠIO MINĖJIMAS 1910 METAIS: POLITINIS IR KULTŪRINIS ASPEKTAI

Henryka Ilgiewicz

*Lietuvos kultūros tyrimų institutas, Saltoniškių g. 58, LT-08105 Vilnius, Lietuva
El. paštas: ilgiewicz@mail.ru; hilgiewicz@yahoo.com*

Anotacija. 1910 m. liepos 15 d. sukako 500 metų, kai 1410 m. jungtinės Lenkijos Karalystės ir Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės pajėgos nugalėjo Kryžiuočių ordino riterius ir jų sąjungininkus mūšyje ties Žalgiriu (Grunwaldu, Tannenbergu). Lenkų visuomenė nutarė šią istorinę datą pažymėti labai iškilmingai. Pagrindinės iškilmės vyko liepos 15–17 d. Krokuvoje, kur Matejkos aikštėje buvo atidengtas Antano Wiwulskio (1877–1919) sukurtas paminklas. Žalgirio mūšio 500-osios metinės buvo pažymėtos ir Varšuvoje, Lvove, Vilniuje, taip pat Paryžiuje ir Vašingtone, kur lenkų išeivija suorganizavo savo kongresą. Žalgirio mūšio 500-ųjų metinių minėjimas 1910 m. parodė visų padalintų Lenkijos žemių – Austrijos, Prūsijos ir Rusijos – kultūrinę ir dvasinę vienybę. Dalyvavę minėjime užsienio svečiai ir spaudos atstovai galėjo įsitikinti, kad, nepaisant ilgų priklausomybės metų, lenkų tauta išlaikė savo kultūrinį savitumą ir kūrybinį pajėgumą, buvo pasiruošusi siekti politinės nepriklausomybės. Taip pat išryškėjo buvusių Lenkijos-Lietuvos Respublikos tautų kultūrinių ir politinių siekių skirtumai. Lietuvių organizacijų veikėjai atsisakė siųsti savo atstovus į minėjimą Krokuvoje, apkaltinę lenkus jų tautinių interesų ignoravimu.

Reikšminiai žodžiai: Žalgiris, Žalgirio mūšis, Žalgirio mūšio 500-osios metinės, Žalgirio paminklas Krokuvoje, Matejkos aikštė Krokuvoje, Antanas Wiwulskis.

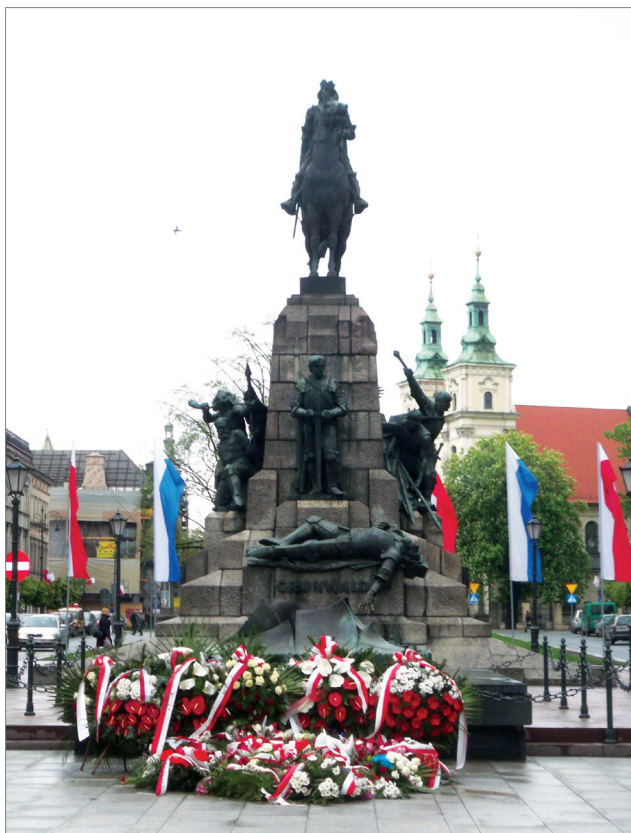
Įvadas

Straipsnio tikslas – trumpai apžvelgti Žalgirio mūšio 500-ųjų metinių minėjimą 1910 m. Lenkijoje ir Lietuvoje, panagrinėti jo politinius ir kultūrinius aspektus. Ruošiant straipsnį panaudota publikuota dokumentinė medžiaga, to meto Vilniaus spauda, lietuvių, lenkų ir vokiečių autorių darbai.

Žalgiris istorinėje lietuvių ir lenkų tautų atmintyje

Žalgirio (Grunwaldo, Tannenbergo) mūšis, įvykęs 1410 m. liepos 15 d., buvo svarbus įvykis ne tik Lietuvos ir Lenkijos, bet ir visos Centrinės Europos istorijoje. Tame mūšyje susirėmė iš vienos pusės Lenkijos Karalystės ir Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės kariuomenės, iš kitos – Kryžiuočių ordino Prūsijoje kariuomenė. Ir vienoje, ir kitoje pusėje kovėsi daugelio tautų žmonės. Kryžiuočiams talkino daugiausia riteriai iš Vakarų Europos, lenkams ir lietuviams – rusai, čekai, totoriai. Mūšis baigėsi Lenkijos ir Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės pulkų pergale ir kryžiuočių bei jų sąjungininkų pralaimėji-

mu. Mūšyje žuvo ir pats Ordino magistras Ulrichas von Jungingenas. Smūgis, suduotas Kryžiuočių ordinui, sužlugdė jo siekius įsiviešpatauti rytinėje Baltijos pakrantėje, neleido jam sujungti Prūsijos ir Livonijos teritorijų, sustabdė tolesnę veržimąsi į Lietuvą. Pergalė, pasiekta Žalgirio mūšyje, leido Lietuvai susigrąžinti Žemaitiją, o Lenkijai – Pamarį, labai sustiprino jų prestižą Europoje, o Ordino pozicijos tiek vidaus, tiek užsienio politikoje smarkiai susilpnėjo (Ekdal 1982: 14–37; Kuczyński 1985: 196–199; Kuczyński 1987: 543–550; Jučas 1990: 151–153).

1 pav. Krokova. Žalgirio paminklas. Fot. Małgorzata Semenowicz
Fig. 1. Krakow. Grunwald monument. Photo Małgorzata Semenowicz

Lietuvių ir lenkų tautos ilgus šimtmečius išlaikė atminimą apie Žalgirio mūšį ir jame pasiektą pergalę. Apie šį mūšį rašė kronikininkai, buvo kuriamos dainos ir legendos, apie jį liudijo bažnyčių ir vienuolynų archyvuose saugomi trofėjai (*Cronica...* 1911; *Jana Długosza Banderia...* 1958; *Jana Długosza Roczniki...* 1982; Ekdal 1992; Sikorska 1981; *Grunwald...* 1981). Atsiminimas apie Žalgirio mūšį ir jame pasiektą pergalę įgavo ypatingą reikšmę lenkų ir lietuvių tautoms praradus nepriklausomybę XVIII a. pabaigoje.

Kovų su kryžiuočiais temą dažnai savo kūryboje lieté romantizmo epochos poetai ir dailininkai. Reikėtų paminėti Adamo Mickiewicziaus poemas *Grażina* ir *Konradas Valenrodas*, lenkų dailininkų Wincento Dmochowskio (1805–1862), Władysława Majeranowskio (1817–1864), Michała Elwiro Andriolli (1836–1893) istorinius paveikslus. Šitie kūriniai sunkiais priklausomybės laikais palaikė pavergtų tautų dvasią bei žadino viltį išsikrovoti nepriklausomybę (Mickiewicz 1907, 1988, 2006; Dmochowski... 2005: 51; Majeranowski... 2005: 138–139; *Lietuvos...* 1979).

Nauja susidomėjimo kovomis su kryžiuočiais banga kilo XIX a. pabaigoje – XX a. pradžioje. Tai buvo savotiškas atsakas į Vokietijos vykdomą germanizacijos politiką užgrobtose Lenkijos ir Lietuvos žemėse. 1878 m. lenkų dailininkas Janas Matejko (1838–1893) baigė tapyti paveikslą *Žalgirio mūšis*, kuris per porą metų apkeliavo beveik visą Europą. Jis buvo demonstruojamas parodose Varšuvoje, Peterburge, Berlyne, Lvove, Budapešte ir kituose miestuose (Starzyński 1973: 31–32). 1896–1900 m. lenkų periodiniuose leidiniuose pradėtas spausdinti Henryko Sienkiewicziaus (1846–1916) istorinis veikalas *Kryžiuočiai* (Sienkiewicz 1973; Kosman 1995: 9–21). Pasirodė nemažai šaltinių publikacijų ir istorinių darbų, skirtų svarbiausiems Žalgirio mūšio herojams Jogailai ir Vytautui bei jų epochai (*Codex...* 1882; Koneczny 1893; Kochanowski 1900; Prochaska 1908, 1914). Visi šie dailės kūriniai, literatūros ir istoriniai veikalai paruošė dirvą Žalgirio mūšio 500-ųjų metinių iškilmingam paminėjimui.

Žalgirio mūšio minėjimas Krokuvoje

Žalgirio mūšio 500-osios metinės pasitaikė 1910 m. liepos 15 d. Nutarta jas pažymėti Krokuvoje, kuri tuo metu buvo Austrijos-Vengrijos imperijos sudėtyje. Krokua buvo pasirinkta todėl, kad liberalesnė Austrijos valdžia leido tokias iškilmes surengti, kas buvo neįmanoma Vokietijos ar Rusijos valdomoje Lenkijos dalyje. Be to, Krokua, istorinė Lenkijos sostinė, priklausomybės laikais buvo tapusi savotišku dvasiniu ir kultūriniu visų buvusios Respublikos žemių centru. 1910 m. sausio mėn. buvo sudarytas specialus Žalgirio metinių minėjimo komitetas, kuriam vadovavo Krokuvos miesto prezidentas (burmistras) Julijus Leo. Komitetas sudarė iškilnių programą, išsiuntė pakvietimus ir rūpinosi visais kitais organizaciniais reikalais (*Odezwa...* 1910; *Program...* 1910; *Wieniec...* 1910: 6–7). Svarbiausiu programos punktu turėjo tapti Žalgirio paminklo Krokuvoje atidengimas. Paminklo statybą finansavo Paryžiuje gyvenantis žymus lenkų pianistas ir kompozitorius Ignacijus Janas Paderewskis (Ignacy Jan Paderewski, 1860–1841). Sukurti paminklo projektą jis užsakė iš jauno skulptoriaus ir architekto Antano Wiwulskio (Antoni Wiwulski, 1877–1919). Paminklas buvo kuriamas Paryžiuje Paderewskio išnuomotoje erdvioje dirbtuvėje miesto pakraštyje. Nulipdyti natūralaus dydžio gipsinės monumento skulptūras Wiwulskiui padėjo du Ecole des Beaux Arts absolventai: Bolesławas Bażukiewiczius ir Franciszekas Ksaweras Blackas. Paryžiuje taip pat buvo pagaminti bronzos liejiniai ir granitinės paminklo dalys. Kol Paryžiuje buvo liedinamos monumento skulptūros ir gaminamas postamentas, Krokuvoje buvo paruošta jam vieta ir 1910 m. balandžio 22 d. Jano Matejkos aikštėje pašventintas kertinis pamatų akmuo

bei įmūrytas steigimo aktas. Statybos darbus Krokuvėje prižiūrėjo architektas Janas Zubrzycki. Birželio pabaigoje paminklo dalys atvežtos specialiai įrengtuose vagonuose iš Paryžiaus į Krokuvą ir sumontuotos paminklui skirtose vietose Matejkos aikštėje (*Wieniec...* 1910: 9–10; Poklewski 1996: 176–177; Lukšionytė-Tolvaišienė 2002: 50–52).

Wiwulskio sukurto monumento centrinėje dalyje ant postamento iškyla raito Lenkijos karaliaus Vladislavo Jogailos figūra. Postamento papėdėje, priekinėje dalyje matome pasirėmusį ant kardo Lietuvos didįjį kunigaikštį Vytautą. Po jo kojomis – užrašas „GRUNWALD 1410–1910“ ir mirtinai sužeistas Kryžiuočių ordino magistras Ulrichas von Jungingenas. Dešiniame postamento šone pavaizduotas šarvuotas lenkų karys ir jo ginklanešys, renkantis numestas kryžiuočių vėliavas. Apačioje iškalti žodžiai „Pracjom na chwałę“ („Protėviams pagerbti“). Postamento kairiame šone – lietuvių karys su paimtu į nelaisvę kryžiuočiu, ir žemiau užrašas „Braciom na otuchę“ („Broliams padrašinti“). Nugarinėje postamento pusėje iš pradžių stovėjo nusimetančio pančius valstiečio figūra. 1912 m. paties Wiwulskio iniciatyva ji buvo pakeista simbolizuojančia taikų darbą artojo figūra. Postamento priekyje ir šonuose išdėstyti skydai su Lenkijos Karalystės ir Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės herbais. Meno žinovai iš esmės teigiamai įvertino jauno skulptoriaus kūrinį, tačiau taip pat atkreipė dėmesį į detalių neužbaigtumą, kai kuriuos drąsius, bet estetiniu požiūriu abejotinus sprendimus, tokius kaip pirmame plane gulintio nukauto Ordino magistro Ulricho von Jungingeno figūra (Pomnik Jagiełły 1910; Lukšionytė-Tolvaišienė 2002: 53–55).

Žalgirio mūšio 500-osios metinės Krokuvėje buvo minimos liepos 15–17 d. Į Krokuvą ta proga suvažiavo apie 150 tūkst. dalyvių iš visų buvusios Lenkijos ir Lietuvos Respublikos žemių, taip pat iš užsienio. Atvyko delegacijos ir spaudos atstovai iš Anglijos, Čekijos, JAV, Prancūzijos, Rusijos, Vengrijos ir kitų šalių. Ta pačia proga į Krokuvą suvažiavo daug jaunimo, priklausančio sportinei organizacijai „Sokół“ („Sakalas“) (*Wieniec...* 1910: 10–16). Lietuvos lenkų visuomenei Krokuvėje atstovavo žinomi visuomenės ir politikos veikėjai Henrykas Świącickis, Hipolitas Korwin-Milewskis, Aleksandras Babiński, spaudos atstovai Józefas Hłasko, Zdzisławas Kleszczyński, Stanisława Szadurska ir kiti (Obchody grunwaldzkie 1910b. *Goniec Codzienny* 92: 1–2). Babiński atvežė į Krokuvą kelių šimtų Kauno gubernijos lenkų pasirašytą pergamentinį raštą, kuriame buvo rašoma apie solidarumą su „broliais prie Vyslos“. Raštas buvo atiduotas saugoti į Nacionalinį muziejų Krokuvėje (Echa obchodu grunwaldzkiego: Adres Polaków... 1910: 1).

Organizacinis komitetas taip pat atsiuntė pakvietimus lietuvių draugijoms, organizacijoms bei laikraščių redakcijoms. Susirinkę Kaune lietuvių veikėjai svarstė šį klausimą ir nutarė Žalgirio mūšio minėjime Krokuvėje nedalyvauti „dėl blogų santykių su lenkais“, tiksliai nusiųsti lietuviškų laikraščių atstovus. Į Krokuvą nuvyko kunigas Juozas Tumas, kaip lietuviško laikraščio „Viltis“ korespondentas, ir Rapolas Rasikas, atstovaujantis laikraščiuvi „Lietuvos žinios“. Grįžę iš Krokuvos, jie aprašė savo įspūdžius minėtuose laikraščiuose (Rasikas 1910; Tumas J. 1910a). Apie lietuvių atsisakymą dalyvauti Žalgirio minėjime Krokuvėje pranešta lietuvių spaudoje (Dėlei... 1910). Lietuvių veikėjų nuomone, Žalgirio mūšyje laimėta pergale daugiausia pasinaudojo lenkai. Jie sustipri-

no uniją su Lietuva, sudarė palankias sąlygas savo politinei ir kultūrinei plėtrai. „Apvaikščiodami tą šventę, lenkai galės nors pasidžiaugti ta savo buvusiaja galybe. O mes lietuviai kuo gi džiaugsimės? Ar tuo, kad Lietuvos liaudis virto baudžiauninkais, neteko žemės, susilaukė savo kalbos pažeminimo, kad lietuvių vardas tapo išbrauktas iš gyvųjų tarpo!“ – retoriškai klausiama „Lietuvos žiniose“ išspausdintame pareiškimė. Išreikšti ir politiniai nuogaštavimai. „Kviesdami į tą lenkų šventę, lenkai dar kartą nori parodyti visam pasauliui, jog dar ir šiandien gyvuoja Liublino unija, jog Lenkija ir Lietuva tai vienas kūnas – Lenkija. Lietuviai šitoje šventėje reikalingi lenkams tik kaip papuošimas. Juo būti mes nemanome, nes mums lietuviams iš to jokios nebus naudos“ – rašoma tame pačiame pareiškimė. Atsisakę dalyvauti Krokuvos iškilmėse lietuvių veikėjai ragino tautiečius Žalgirio metinių proga paaukoti liepos 2 (15) dienos uždarbį Lietuvos mokslo ir dailės draugijų namams Vilniuje (Mūšio... 1910: 1–2; Leonas 1910a, b; Grunvaldo pergalėjimui... 1910). Vėliau lietuvių organizacijų atstovai vis tik sutiko dalyvauti kartu su lenkais iškilmingose pamaldose Vilniaus katedroje ir užsakė vainiką, skirtą padėti prie kunigaikščio Vytauto paveikslo (Ataskaita... 1910).

Iškilmės Krokuvoje prasidėjo 1910 m. liepos 15 d. 9 val. ryto pamaldomis Švenčiausios Mergelės Marijos bažnyčioje. Pamaldų metu giedojo Krokuvos muzikos draugijos choras, o vyskupas Władysławas Bandurskis pasakė pritaikytą tai progai pamokslą. Pa-

2 pav. Krokuvą. Žalgirio paminklo fragmentas. Kryžiuočių ordino magistro Ulricho von Jungingeno figūra. Fot. Malgorzata Semenowicz

Fig. 2. Krakow. Fragment of Grunwald monument. Figure of fallen Master of Crusaders Order Ulrich von Jungingen. Photo Malgorzata Semenowicz

maldų pabaigoje sugiedota giesmė „Te Deum laudamus“. Po pamaldų Matejkos aikštėje įvyko Žalgirio paminklo (tada jis vadintas Jogailos paminklu) iškilmingas atidengimas. Atidengimo iškilnėse dalyvavo Austrijos ir Vokietijos parlamentų bei Rusijos Dūmos lenkų atstovai, Lenkijos žemių ir užsienio delegacijos, Krokuvos miesto valdžia, Jogailaičių universiteto profesoriai, įvairių draugijų ir brolių nariai, nemažai miesto ir jo apylinkių gyventojų, kurie užpildė ne tik visą aikštę, bet ir šalia jos esančias gatves. Atidengimo ceremonijos pradžioje jungtinis choras ir orkestras atliko giesmę „Bogarodzica“ („Dievo gimdytoja“), kurią giedojo lenkų kariai prieš Žalgirio mūšį. Sugiedojus giesmę, kalbą pasakė krašto maršalka Bronisławas Badenis. Jam baigus kalbą, nukrito paminklą dengusios drobulės ir žiūrovai pamatė monumentą. Po to kalbėjo I. J. Paderewskis, Krokuvos miesto prezidentas J. Leo ir užsienio delegacijų atstovai. Paderewskis, kalbėdamas apie naujai atidengtą paminklą, pabrėžė, kad jis gimęs ne iš neapykantos, o iš gilios meilės Tėvynei, jos didingai praeičiai, šiandieninei negaliai ir viltingai ateičiai. Tai meilė ir dėkingumas tiems mūsų protėviams, kurie stojo į mūšį ne dėl grobio, o dėl teisėto reikalo. Paderewskis išreiškė troškimą, kad kiekvienas lenkas ir lietuvis, gyvenantis bet kurioje buvusios Respublikos dalyje ar už vandenyno, žvelgdamas į šį paminklą, matytų jame ne tik bendros praeities ir šlovės, bet ir geresnės ateities ženklą (Obchód grunwaldzki 1910a). Baigęs kalbėti, Paderewskis pristatė paminklo autorių A. Wiwulskį, kurį susirinkusieji aikštėje pasveikino garsiais plojimais. Ceremonijos pabaigoje jungtinis choras ir orkestras atliko himną „Rota“ („Priesaika“, tekstas: Maria Konopnicka, muz. Feliks Nowowiejski) ir kitas lenkų patriotines giesmes (Obchody grunwaldzkie 1910b, 1910c; *Wieniec...* 1910: 53–67). Tą pačią dieną Meno mylėtojų draugijos (Towarzystwo Przyjaciół Sztuk Pięknych) patalpose atidaryta paroda, kurioje buvo demonstruojami Jogailaičių epochos eksponatai (ginklai, sakraliniai daiktai, dokumentai, knygos) iš muziejų, Jogailaičių universiteto bibliotekos, vienuolynų ir bažnyčių archyvų bei privačių kolekcijų. Atsakingas už parodos organizavimą buvo Stanisławas Tomkowiczus, už parodos meninį apipavidalinimą – dailininkas Karolis Maszkowskis. Organizuojant parodą taip pat daug pasidarbavo Nacionalinio muziejaus direktorius Stanisławas Kopera, Meno mylėtojų draugijos sekretorius Leonardas Lepszy, archyvaras Adamas Chmielisz (Wystawa... 1910; *Wieniec...* 1910: 67–70; Rasikas 1910).

Kitomis dienomis vyko ekskursijos po Krokuvą ir jos apylinkes, įvairių sporto šakų varžybos, pramoginiai renginiai ir liaudies ansamblių pasirodymai parkuose, banketai svečiams ir spaudos atstovams, koncertai ir spektakliai visuose Krokuvos teatruose. Jų repertuaras irgi buvo pritaikytas tai progai. Pavyzdžiui, buvo pastatyta Władysława Żeleńskiego opera „Konradas Wallenrodas“, Józefo Szujksio drama „Karalienė Jadvyga“, Adamo Asnyko „Kęstutis“ ir panašiai (Obchody grunwaldzkie 1910c; Obchód grunwaldzki. Bankiet prasy 1910: 1–2).

Liepos 17 d., sekmadienį, visi šventės dalyviai rinkosi kroviečių mėgstamoje poilsio vietoje, vadinamoje Błonie, kur vyskupas Bandurskis pasakė susirinkusiems pamokslą (Echa obchodu grunwaldzkiego: Mowa... 1910). Po to visi dalyviai iškilminga eiseną patraukė Krokuvos senamiesčio gatvėmis į Vavelio katedrą ir ant karaliaus Jogailos sarkofago padėjo vainiką. Stebėjęs eiseną „Lietuvos žinių“ korespondentas Rapolas

Rasikas rašė: „Eisena truko 2–3 valandas. Dalyvavo apie 100 tūkst. žmonių. Virš minios plėvėsavo vėliavos, minia margavo lenkų tautiškais parėdais, sakalai (sportinės draugijos „Sokół“ nariai) atrodė tartum demonstruojanti kariuomenė, žodžiu, visa procesija turėjo dailią išvaizdą“ (Rasikas 1910).

Miestas minėjimo dienomis buvo šventiškai išpuoštas ir iliuminuotas. Tvarką palaikė ir gatvėse budėjo savanoriai tvarkdariai, Centriniam pašte veikė informacijos biuras. Minėjimo proga į Krokuvą suvažiavę prekybininkai, švietimo ir kultūros darbuotojai surengė savo suvažiavimus, kurių metu pasidalijo patirtimi ir aptarė aktualias problemas (*Wieniec...* 1910: 25–26; 29–32, 34, 38–44; *Obchody grunwaldzkie* 1910c; *Obchód grunwaldzki w Krakowie* 1910; *Obchód grunwaldzki* 1910a; J. H. 1910).

Žalgirio mūšio minėjimo proga buvo surinktos gausios aukos, skirtos švietimo ir kultūros reikalams. Pavyzdžiui, kunigaikštis Jerzy Lubomirskis paaukojo 25 tūkst. kronų, mecenatas Adolfas Suligowski iš Varšuvos – 1000 markių (*Obchody grunwaldzkie* 1910d). Kunigaikštis Eugenijus Lubomirskis su sūnumis Žalgirio mūšio ir Lenkijos-Lietuvos unijos proga paaukojo 40 tūkst. kronų lietuvių literatūros katedrai Jogailaičių universitete. Kunigaikštis Kazimieras Lubomirskis tam pačiam tikslui skyrė 2 tūkst. kronų (*Obchód grunwaldzki w Krakowie* 1910).

Žalgirio mūšio minėjimas kituose miestuose

Žalgirio mūšio 500-osios metinės buvo paminėtos ir kituose miestuose. Lvoje ta proga suorganizuotos jaunimo sporto varžybos. Prieš joms prasidedant, visi varžybų dalyviai ir susirinkę jas stebėti Lvovo gyventojai dalyvavo Šv. Mišiose, kurias laikė arkivyskupas Józefas Bilczewskis. Varšuvoje liepos 15 d. visose išpuoštose vainikais ir gausiai apšviestose žvakėmis bažnyčiose vyko iškilmingos pamaldos, o miesto parkuose ir teatruose – koncertai bei kiti pramoginiai renginiai. Vilniuje liepos 15 d. iš ryto šventiškai išpuoštoje katedroje įvyko iškilmingos pamaldos. Mišias laikė kunigas administratorius Kazimieras Michałkiewiczzius. Pamaldose dalyvavo bažnytinių brolių, įvairių draugijų ir kitų visuomeninių organizacijų atstovai, daug vilniečių. Pamaldoms pasibaigus, lenkų ir lietuvių organizacijų atstovai prie buvusio katedroje kunigaikščio Vytauto portreto padėjo vainikus. Lenkų vainiką puošė balti ir raudoni, lietuvių – žali kaspiniai. Vakare Vilniaus lenkų teatre gausiai susirinkę žiūrovai stebėjo J. Szujksio dramą „Karalienė Jadvyga“. Liepos 15 d. iškilmingos pamaldos įvyko ir Palangos bažnyčioje. Į jas susirinko poilsiautojai ir vietiniai gyventojai (*Obchód grunwaldzki w Krakowie...* 1910).

Lietuvių veikėjai, Žalgirio metinių proga padėję vainiką prie Vytauto paveikslo Vilniaus katedroje, nutarė vėliau surinkti pinigus ir pakeisti šio paveikslo rėmus bei įtaisyti šalia atminimo lentą su lietuvišku užrašu. Tam tikslui buvo surinkti 37 rubliai, didesnę jų dalį (25 rublius) paaukojo žinomas lietuvių veikėjas Donatas Malinauskas (Aukos atmintinės lentelės... 1910). Be to, Žalgirio metinių proga buvo renkamos aukos, kaip anksčiau minėta, Lietuvių mokslo ir dailės draugijų arba Tautos namų statybai Vilniuje (Aukos Grunvaldo paminėjimui... 1910; Grunvaldo pergalėjimui... 1910). Vienas pirmųjų

savo liepos 2 (15) d. uždarbį tam tikslui paaukojo lietuvių politinis veikėjas teisininkas Petras Leonas. Taip pat jis ragino tautiečius pasekti jo pavyzdžiu ir „gausiomis aukomis paminėti vieną iš žymiausių mūsų istorijos atsitikimų“ (Leonas 1910a, b). Į Leono kreipimąsi atsiliepė lietuvių veikėjai, organizacijos visoje Lietuvoje ir išeivijoje, kurie aukojo pinigus asmeniškai arba rengė koncertus ir pramoginius vakarus, o surinktas lėšas siuntė Tautos namų statybai. Pavyzdžiui, Marijampolėje surengto vakaro metu surinkta 100 rublių, kuriuos rengėjai persiuntė per „Lietuvos žinių“ redakciją Lietuvių mokslo ir dailės draugijų namams (Iešmantas 1910). Iš viso Lietuvių mokslo ir dailės draugijų arba tautos namų statybai Žalgirio metinių proga surinkti 537 rubliai 92 kapeikos (Aukos Lietuvių... 1910). Žalgirio mūšio 500-osios metinės buvo prisimintos ir 1910 m. liepos 12–16 d. vykusiame Lietuvių mokslo draugijos visuotiniame suvažiavime, kuriame Augustinas Valdemaras ir Jonas Yčas perskaitė pranešimus apie Žalgirio mūšį (Programa... 1910).

Žalgirio mūšio 500-ąsias metines pažymėjo ir Vilniaus rusų bendruomenė. Ta proga Vilniuje pasirodė Dmitrijaus Dovgialo proginė knygutė apie Žalgirio mūšį. Knygutės autorius įžanginėje dalyje pabrėžė, kad Žalgirio metinės turėtų tapti visų slavų tautų solidarumo švente, nes tik suvienijus rusų, lenkų, čekų ir lietuvių jėgas pavyko nugalėti vokiečių riterius ir jų pagalbininkus iš Vakarų Europos (Довгялло 1909: 3–4). Toliau Dovgialo, remdamasis Teodoro Narbuto bei rusų istorikų M. Kojalovičiaus, P. D. Briancevo ir P. Daškevičiaus darbais, įrodinėjo, kad Žalgirio mūšio pergalę nulėmė Mstislavlio kunigaikščio Jurijaus – lietuvių kunigaikščio Algirdo ir Maskvos kunigaikščio Dmitrijaus Donskojaus palikuonio – vadovaujami Smolensko pulkai. Neneigė jis ir Vytauto vaidmens, kuris, anot jo, nuvarė porą žirgų, jodinėdamas po mūšio lauką ir vadovaudamas mūšiui. Taip pat Dovgialo pabrėžia, kad tik rusų karių narsa ir atkaklumas padėjo Vytautui pasiekti pergalę. Apie Lenkijos karaliaus Jogailos vaidmenį, Dovgialo nuomone, neverta nė kalbėti, nes jis buvęs visai menkas (Довгялло 1909: 24–25).

Žalgirio mūšio 500-osios metinės buvo minimos ne tik Lenkijoje ir Lietuvoje, bet ir užsienyje. 1910 m. liepos 6 d. Paryžiuje jas suorganizavo Prancūzijos-Lenkijos komitetas. Į minėjimą susirinko apie 1000 prancūzų kultūros ir lenkų išeivijos atstovų, tarp jų poeto Adamo Mickiewicziaus sūnus Władysławas. Minėjimo pradžioje Prancūzijos-Lenkijos komiteto narys Henris Weschlegeris padarė trumpą pranešimą apie Žalgirio mūšį ir jo reikšmę, o Paulius Cazines perskaitė sveikinimo telegramas iš kitų Prancūzijos miestų, Ispanijos ir Italijos. Vėliau teatro „Odeon“ aktorius Armandas Gauley'us skaitė išverstą į prancūzų kalbą ištrauką apie Žalgirio mūšį iš Henryko Sienkiewicziaus veikalo *Kryžiuočiai*. Minėjimo pabaigoje Henris Colonna-Zengtelleris lenkiškai sugiedojo Dąbrowskio mazurką (Lenkijos himną), kurios susirinkusieji salėje klausėsi atsistoję. Po minėjimo Paryžiuje Paulius Cazines išvyko į Krokuvą kaip laikraščio „L'Figaro“ korespondentas. Savo atstovus į Krokuvą taip pat išsiuntė kiti prancūzų laikraščiai ir žurnalai, tokie kaip „Journal des Debats“, „L'Opinion“, „Gil Blas“ (Obchód grunwaldzki 1910. *Goniec Codzienny* 90: 1; Francuzi... 1910). Lenkų išeiviai, gyvenantys Jungtinėse Valstijose, Žalgirio mūšio 500-ųjų metinių proga Vašingtone

surenge didelį išeivijos kongresą ir pasiuntė savo atstovus į Krokuvą ir Lvovą, kad būtų pagerbtas Žalgirio didvyrių atminimas, taip pat atnaujinti bei sustiprinti ryšiai su tautiečiais (Polacy amerykańscy... 1910: 1–2).

Žalgirio mūšio minėjimas plačiai nuskambėjo visoje Europoje ir lenkų išeivijos dėka, Amerikoje. Apie jį rašė prancūzų, lenkų, lietuvių, rusų, ukrainiečių spauda. Ruošiantis minėjimui Krokovoje, prancūzų savaitraštyje „L'Opinion“ pasirodė M. ir A. Leblond straipsnis „Le 500-e anniversaire de Grunvald“, kuriame autoriai informavo skaitytojus apie iškilmes, įvyksiančias po kelių dienų Krokovoje, ir akcentavo jų politinį aspektą. M. ir A. Leblond pabrėžė, kad į Krokuvą, kur ilsisi karalių, tautos didvyrių ir poetų palaikai, suvažiuos Varšuvos, Poznanės, Vilniaus, Kijevo, Lvovo atstovai, kad dar kartą pareikštų, jog Lenkija gyva. Prie jų prisidės delegacijos iš Amerikos, atstovaujančios 3 milijonams išeivių, kurie nenutraukė ryšių su tėvų žeme. Visa tai rodo, autorių nuomone, lenkų tautos gyvybingumą ir augančią jos galią (Francuzi... 1910: 6). Tai, ką prancūzų delegacija stebėjo Žalgirio mūšio minėjime Krokovoje, sustiprino jų nuomonę apie atgimstančią lenkų tautą. Prancūzų laikraščio „Gil Blas“ redaktoriui Henriui Nousseine didžiausią įspūdį paliko tas faktas, kad iškilmėse Krokovoje dalyvavo ne tik lenkų inteligentija, bajorija, miestiečiai, bet ir atvykę iš tolimiausių Lenkijos kampelių valstiečiai (Echa obchodu grunwaldzkiego 1910. *Goniec Codzienny* 102: 1–2).

Daug dėmesio Žalgirio mūšio metinėms skyrė Vilniaus spauda. Apie pasirušimą minėjimui, iškilmes Krokovoje ir kituose miestuose skaitytojus plačiai informavo lenkų dienraštis „Goniec Codzienny“ („Dienos kurjeris“). Rašė apie tai ir lietuvių laikraščiai „Lietuvos žinios“ ir „Viltis“. Be to, „Goniec Codzienny“ pateikdavo prancūzų ir rusų laikraščių puslapiuose spausdinamų žinučių ir straipsnių apie Žalgirio metines apžvalgas (Francui... 1910:6; Echa obchodu grunwaldzkiego 1910. *Goniec Codzienny* 102: 1–2; Rosjanie... 1910: 1), o lietuvių „Viltis“ – ukrainiečių nacionalistinės pakraipos laikraščių atsiliepimus (V. K. 1910: 1–2). Pavyzdžiui, 1910 m. laikraščio „Viltis“ 74 numerį buvo perspausdintas ukrainiečių laikraščio „Діло“ straipsnis, kuriame pergale Žalgirio mūšyje priskiriama lietuvių ir rusų kariams. „Ties Žalgiriu vokiečius nuveikė lietuvių ir rusinų, o ne tikrosios Lenkijos kariai, be to, vadovaujant Vytautui, atskiros lietuvių-rusų valstybės gynėjui. Jogaila gi, nemokąs net rašyti prasčiokas, buvęs tik manekenu pačių lenkų ir lenkiškojo dvaro rankose, prie to laimėjimo prisidėjęs yra nebent maldomis“ – rašoma tame straipsnyje (V. K. 1910: 1). Ukrainiečių laikraštis „Діло“ savo ruožtu išspausdino kunigo Juozo Tumo įspūdžius apie Žalgirio mūšio minėjimą Krokovoje. Vėliau tas pats straipsnis, keistu „Tišku–pišku“ pavadinimu pasirodė „Viltyje“. Lygindamas iškilmes Krokovoje su estų ir latvių liaudies dainų šventėmis, Tumas žavėjosi „jaunomis dvasia“ estų, latvių ir lietuvių valstietiškomis tautomis bei jų kultūra, ir kritiškai atsiliepė apie lenkų organizuotą minėjimą, kuriame, anot jo, teko matyti „Ponus ir tik ponus. Tik tuos, kurie ištiesi pasidaryti sau malonumą – pavažiuoti į tolimesnę miestą. Ar tai vadinasi visuomenė, visa tauta? Jei lenkų visuomenė ketina ir toliau pasilikti aristokratiška, tai taip. Bet tuomet galėtume lenkus pavadinti praeities, ne dabarties tauta, bet nesinori tikėti, jog būtų ir ateities tauta – išsigimusiuose savo sluoksniuose“. Neįtikino jo ir dalyvavę minėjime lenkų valstiečiai. „Žuvo nabagai toje

3 pav. Niujorkas. Karaliaus Jogailos paminklas. Fot. Danuta Płygawko
Fig. 3. New York. Monument of the King Jagiello. Photo Danuta Pygawko

„ponų“ minioje. Kaip jie jautėsi, nemoku pasakyti. Gal tikrai buvo persiėmę vaidinama role komedijoje „Broliavimosi ponų su liaudimi“. Tą valandą gal būti. Bet vėliau turės susiprasti, sulyginti kasdienius santykius su visiška stoka jungės „viršų su apačiomis“. Tuomet supras, jog muzikai kai kada tereikalingi ponams dekoracijai, vien dėlto, kad turi varsotas sermėgas; tereikalingi daugiau poezijoje, kaip gyvenime ir politikos darbe“ (Tumas 1910b: 1). Vilniečių kolegų sukritikuotas už neobjektyvumą, Tumas, rašydamas apie Krokuvos iškilmes, vėliau sušvelnino toną, tačiau visiškai neatsisakė lietuvių tautinio judėjimo dešinesiems veikėjams būdingo klasinio įtarumo ir priešiško „ponų Lenkijai“ ir jos kultūrai (J. H. 1910 101: 1; Tumas 1910a). Iš tikrųjų Austrijos valdomoje Lenkijos dalyje visuomenės demokratėjimo procesas vyko žymiai sparčiau negu prijungtoje prie Rusijos imperijos Lenkijos Karalystėje ar represijų gniuždomame Šiaurės vakarų krašte, apimančiame užgrobtas lietuvių ir baltarusių žemes (Czubiński 2000: 9–27, 41–51).

Dar galime pažymėti, kad Žalgirio monumentas Krokuvoje stovėjo 29 metus. 1939 m. vokiečiai, užėmę Krokuvą, paliepė jį nugriauti, bronzines figūras išlydyti ir metalą sunaudoti karo tikslams. Krokuviečiams pavyko išgelbėti tik kelis paminklo fragmentus (kardą, tris skydus, kunigaikščio Vytauto galvą, kai kurias lietuvių grupės dalis). 1972 m. paminklas buvo atstatytas. Paminklą atkūrė skulptorius Marianas Konecznas pagal maketą, kurį išsaugojo gyvenanti Paryžiuje architekto Blacko dukra (Pomnik Grunwaldzki w Krakowie 2010). Didesnį pasisekimą turėjo lenkų skulptoriaus Stanisława Kazimierza Ostrowskio (1879–1947) sukurtas karaliaus Vladislavo Jogailos paminklas, kuris 1939 m. buvo demonstruojamas pasaulinėje parodoje Niujorke. Prsidėjus Antrajam pasauliniam karui nebuvo galimybių paminklo sugrąžinti į Lenkiją. 1945 m. Karaliaus Jogailos paminklo komiteto (King Jagiello Monument Committee) nutarimu jis buvo padovanotas Niujorko miestui. Paminklas ir dabar stovi centriniame Niujorko parke (Central Park). Ostrowskis pavaizdavo karalių, raitą ant kovos žirgo, iškėlusį virš galvos du kalavijus. Lenkų skulptorius rėmėsi Janu Długoszu, kuris rašė, kad Ordino magistras, norėdamas išprovokuoti Jogailą pradėti mūšį kryžiuočiams palankiu momentu, pasiuntęs jam ir kunigaikščiui Vytautui du kalavijus, kad jie daugiau nedelstų ir pradėtų mūšį. Jogaila atsakęs pasiuntiniams, kad ginklų jie turi pakankamai, bet teisybei ginti pravers ir šitie, ir paėmęs atneštus kalavijus (Jana Długosza Roczniki... 1982: 118–121). Užrašas ant postamento skelbia: „King Jagiello, King of Poland, Grand Duke of Lithuania 1386–1434, Peoples of east Central Europe Victor Over the Teutonic Aggressors at Grunwald July 15 1410“ (Karalius Jogaila, Lenkijos karalius ir Lietuvos didysis kunigaikštis 1386–1434, Centrinės Europos tautų unijos įkūrėjas, 1410 m. liepos 15 d. Žalgirio mūšio prieš kryžiuočių agresorius nugalėtojas) (Pomnik Grunwaldzki w Nowym Jorku 2010).

Išvados

Žalgirio mūšio 500-ųjų metinių minėjimas 1910 m. buvo svarbus įvykis visų buvusios Lenkijos ir Lietuvos valstybės žemių kultūriniame gyvenime. Ta proga susirinkę Krokuvoje tų žemių atstovai galėjo susipažinti su istorine kažkada buvusios bendros valstybės sostine, jos kultūros ir istorijos paminklais, naujaisiais kultūros pasiekimais, pasidalinti patirtimi, aptarti problemas ir planus. Taip pat šis minėjimas turėjo politinę reikšmę, nes parodė visų padalintų Lenkijos žemių kultūrinę ir dvasinę vienybę. Dalyvavę minėjime užsienio svečiai ir spaudos atstovai galėjo įsitikinti, kad, nepaisant ilgų priklausomybės metų, lenkų tauta išlaikė savo kultūrinį savitumą ir kūrybinį pajėgumą, buvo pasiruošusi siekti politinės nepriklausomybės. Taip pat išryškėjo buvusių Lenkijos-Lietuvos Respublikos tautų kultūrinių ir politinių siekių skirtumai. Lietuvių veikėjai atsisakė dalyvauti minėjime Krokuvoje, apkaltinę lenkus jų tautinių interesų ignoravimu.

Literatūra ir šaltiniai

- Ataskaita vainikui Vytauto paveikslu Vilniaus katedroje papuošimui. 1910. *Lietuvos žinios* 54: 3. Aukos atmintinės lentelės su lietuvišku parašu Katedroj ties Vytauto paveikslu ir geresnių rėmų Vytauto paveiksliui įtaisymui. 1910. *Lietuvos žinios* 54: 3–4.
- Aukos Grunvaldo paminėjimui. Tautos namams dienos uždarbis. 1910. *Lietuvos žinios* 58: 4.
- Aukos Lietuvių mokslo ir dailės draugijų namams. 1910. *Lietuvos žinios* 60: 4.
- Codex epistolaris Vitoldi magni ducis Lithuaniae 1376–1430*. 1882. Wydał Antoni Prochaska. Kraków.
- Cronica conflictus Wladislawi Regis Poloniae cum cruciferis anno Christi 1410*. 1911. Wydał Z. Celi-chowski. Poznań.
- Czubiński, A. 2000. *Historia Polski XX wieku*. Poznań: Wydawnictwo Poznańskie.
- Dėlei Žalgirio sukaktuvių. 1910. *Viltis* 73(408).
- Dmochowski, Wincenty (ur. 1805 lub 1807, zm. 6.03.1862). 2005. Iš *Encyklopedia Ziemi Wi-leńskiej*. T. 3: *Sztuka, malarze, rzeźbiarze, graficy, fotograficy*. Bydgoszcz.
- Echa obchodu grunwaldzkiego: Adres Polaków z kowieńskiego. 1910. *Goniec Codzienny* 100: 1.
- Echa obchodu grunwaldzkiego: Mowa ks. biskupa Bandurskiego. 1910. *Goniec Codzienny* 101: 1–2.
- Ekdal, S. 1982. *Die Schlacht bei Tannenberg 1410. Quellenkritische Untersuchungen*. Berlin.
- Ekdal, S. 1992. *Jono Dluogošo „Prūsų vėliavos“ – Žalgirio mūšio šaltinis*. Vilnius: Viltis.
- Francuzi o obchodzie grunwaldzkim. 1910. *Goniec Codzienny* 93: 6.
- Grunvaldo pergalėjimui paminėti. 1910. *Lietuvos žinios* 52: 1.
- Grunwald w świadomości Polaków*. 1981. Warszawa, Łódź.
- Iešmantas, A. 1910. Laiškas į redakciją. *Lietuvos žinios* 54: 3.
- J. H. [Józef Hłasko]. 1910. **Z uroczystości grunwaldzkich (List delegata specjalnego)**. *Goniec Co-dzienny* 101: 1.
- Jana Długosza Banderia Prutenorum*. 1958. Wydał Karol Górski. Warszawa.
- Jana Długosza Roczniki czyli Kroniki sławnego Królestwa Polskiego. Księga dziesiąta i księga jedena-sta 1406–1412*. 1982. Przekład na język polski Julia Mrukówna; redakcja tomu i komentarz Stanisław Gawęda. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe.
- Jučas, M. 1990. *Žalgirio mūšis*. Vilnius: Mokslas.
- Kochanowski, J. K. 1900. *Witold wielki książę litewski: Studium historyczne*. Lwów.
- Koneczny, F. 1893. *Jagiełło i Witold*. Cz. 1: *Podczas Unii krewskiej, 1382–1392*. Lwów.
- Kosman, M. 1995. *Na tropach bohaterów „Krzyżaków”*. Warszawa: Wydawnictwo „Książka i Wie-dza, 9–21.
- Kuczyński, S. M. 1985. *Bitwa pod Grunwaldem*. Katowice: Wydawnictwo „Śląsk“.
- Kuczyński, S. M. 1987. *Wielka wojna z Zakonem krzyżackim w latach 1409–1411*. Warszawa: Wydawnictwo Ministerstwa Obrony Narodowej.
- Leonas, P. 1910a. **Prie Žalgirio sukaktuvių**, *Lietuvos žinios* 54: 1.
- Leonas, P. 1910b. **Prie Žalgirio sukaktuvių**, *Viltis* 78(413).
- Lietuvos tapyba*. 1979. Sudarė Pranas Gudynas, redakcinė komisija: Vladas Karatajus, Vytautas Mackevičius, Jonas Švažas. 2 leidimas. Vilnius: Vaga.
- Lukšionytė-Tolvaišienė, N. 2002. *Antanas Vivulskis: tradicijų ir modernumo dermė*. Vilnius: Vil-niaus meno akademijos leidykla.
- Majeranowski Władysław Konstanty (ur. 8.09.1817, zm. 1874). 2005. Iš *Encyklopedia Ziemi Wi-leńskiej*. T. 3: *Sztuka, malarze, rzeźbiarze, graficy, fotograficy*. Bydgoszcz, 138–139.
- Mickiewicz, A. 1907. *Grażyna*. Warszawa.

- Mickiewicz, A. 1988. *Konrad Wallenrod: powieść historyczna z dziejów litewskich i pruskich*. Wrocław i in.: Ossolineum.
- Mickiewicz, A. 2006. *Gražina. Konradas Valenrodas* [Poemos]. Vertė Justinas Marcinkevičius ir Vincas Mykolaitis-Putinas. Kaunas: Šviesa.
- Mūšio ties Grunvaldu paminėjimo dėlei. 1910. *Lietuvos žinios* 49: 1–2.
- Obchód grunwaldzki w Krakowie. 1910. *Goniec Codzienny* 94: 1–2.
- Obchód **grunwaldzki. Bankiet prasy**. 1910. *Goniec Codzienny* 97: 1–2.
- Obchód **grunwaldzki**. 1910a. *Goniec Codzienny* 95: 1–2.
- Obchody grunwaldzkie. 1910b. *Goniec Codzienny* 92: 1–2.
- Obchody grunwaldzkie. 1910c. *Goniec Codzienny* 93: 2.
- Obchody grunwaldzkie. 1910d. *Goniec Codzienny* 96: 1.
- Odezwa [Krajowego komitetu obchodu grunwaldzkiego w Krakowie]. 1910. *Goniec Codzienny* 84: 1.
- Poklewski, J. 1996. Antoni Wiwulski: twórca niesłusznie zapomniany. Iš *Wilno i Kresy Północno-wschodnie*. T. 2: *Kultura i trwanie*. Białystok: 176–177.
- Polacy amerykańscy wobec Grunwaldu. 1910. *Goniec Codzienny* 107: 1–2.
- Pomnik Jagiełły. 1910. *Goniec Codzienny* 9: 2.
- Pomnik_Grunwaldzki_w_Krakowie* [žiūrėta 2010 m. gegužės 29 d.]. Prieiga per internetą: <http://pl.wikipedia.org/wiki/Pomnik_Grunwaldzki_w_Krakowie>.
- Pomnik_Grunwaldzki_w_Nowym_Jorku* [žiūrėta 2010 m. gegužės 29 d.]. Prieiga per internetą: <http://pl.wikipedia.org/wiki/Pomnik_Grunwaldzki_w_Nowym_Jorku>.
- Prochaska, A. 1914. *Dzieje Witolda – Wielkiego Księcia Litwy*. Wilno.
- Prochaska, A. 1908. *Król Władysław Jagiełło*. T. 1–2. **Kraków**.
- Program obchodu grunwaldzkiego. 1910. *Goniec Codzienny*. 84 p.
- Programa IV visuotinio Lietuvių mokslo draugijos susirinkimo Vilniuje 1910 m. liepos 12–16 d. „Rūtos“ būste. 1910. *Viltis* 75(410): 1–2.
- Rasikas, R. 1910. Grunvaldo šventė Krokuvoje, *Lietuvos žinios* 55: 3; 56: 3–4; 57: 3–4; **58: 3–4**.
- Rosjanie a obchód grunwaldzki. 1910. *Goniec Codzienny* 103: 1.
- Sienkiewicz, H. 1973. *Krzyżacy: powieść historyczna*. Warszawa: Państwowy Instytut Wydawniczy.
- Sikorska, J. 1981. Legenda bitwy pod Grunwaldem na przełomie XIX i XX wieku, *Mówią Wieki* 8: 29–32.
- Starzyński, J. 1973. *Jan Matejko*. Warszawa: Wydawnictwo Arkady.
- Tumas, J. 1910a. Iš *Krokovos*, *Viltis* 83(418): 1–2; 84(419): 1–2; 85(420): 1–2; 86(421): 1–2; 87(422): 2.
- Tumas, J. 1910b. *Tišku-pišku*, *Viltis* 82(417): 1.
- V. K. 1910. Rusinų balsai dėlei Žalgirio sukaktuvių, *Viltis* 74(409): 1–2.
- Wieniec grunwaldzki z 1910-go roku: wydawnictwo historyczne, pamiątkowe, ilustrowane*. 1910. Odpowiedzialny redaktor i wydawca Józef Paderewski. Kraków.
- Wystawa Starożytności imienia króla Władysława Jagiełły w pięćsetną rocznicę bitwy pod Grunwaldem: Katalog*. 1910. **Kraków**.
- Довгялло, Д. 1909. *Битва при Грюнвальде 15 июля 1410 года (К 500-летнему юбилею)*. Вильна: Типография «Русский Почин».

COMMEMORATION OF GRUNWALD BATTLE IN 1910: POLITICAL AND CULTURAL ASPECTS

Henryka Ilgiewicz

*Lithuanian Culture Research Institute, Saltoniškių g. 58, LT-08105 Vilnius, Lithuania
E-mail: hilgiewicz@yahoo.com*

Summary. July 15, 1910 marked the 500-th anniversary of the Grunwald (Talgiris, Tannenberg) battle, where the united forces of Polish Kingdom and Lithuanian Grand Principality defeated the Order of the Knights of the Cross. Polish society decided to celebrate this anniversary in Krakow, which was included that time into Austro-Hungarian Empire. Approximately 150,000 guests from all the territories of the former Rzeczpospolita, along with delegations from the UK, the US, France and Russia, visited Krakow during the celebrations, which were held on July 15-17. The anniversary was initiated by a solemn church service in the Church of Our Lady, after which a new monument created by Antoni Wiwulski was unveiled in Matejko Square. At the same time, an exhibition of remains from the Jagiellonian epoch was opened. Excursions around Krakow and its environs were organized as well as sporting events and various forms of entertainment, such folk ensemble performances, banquets, and plays and shows in Krakow's theatres.

On Sunday July 17 all participants of these celebrations paraded through the Krakow old town to Wawel Cathedral to lay a wreath on the sarcophagus of Jagiello. Using this occasion, merchants, and representatives from cultural and educational spheres organized meetings in Krakow to discuss current issues.

Grunwald's 500th anniversary was also celebrated in Warsaw, Lvov, Vilnius as well as in Paris and Washington, where the Polish émigré community organized their own congress. This celebration showed the cultural and spiritual unity of all the Polish lands, which were at that time divided among Russia, Austria and Prussia. Foreign guests attending the celebration had the opportunity to experience the originality of Polish culture and the creative potential of the Polish people in their determination to fight for political independence.

At the same time, however, noticeable differences had arisen between the various former member nations of the Polish-Lithuanian Commonwealth. Representatives of Lithuanian organizations refused to participate in the Krakow celebrations, accusing the Polish organizers of ignoring Lithuanian national aspirations.

Despite this, they agreed to attend a solemn church service in Vilnius Cathedral church and lay wreath at the portrait of Grand Duke Vytautas. They also encouraged Lithuanians to offer one day's pay in support of the House of Lithuanian Science and Arts in Vilnius.

Keywords: Grunwald, Battle of Grunwald, 500-th anniversary of battle of Grunwald, Grunwald memorial in Krakow, Matejko square in Krakow, Antoni Wiwulski.

Henryka ILGIEWICZ. Habilituota daktarė, Lietuvos kultūros tyrimų instituto vyresnioji mokslo darbuotoja. 1990–1992 m. – daktaro studijos Poznanės Adomo Mickevičiaus universiteto Istorijos institute. 2001–2004 m. – neakivaizdinė habilitacinė stažuotė Poznanės Adomo Mickevičiaus universiteto Istorijos institute. 1992 m. Poznanės Adomo Mickevičiaus universiteto Istorijos institute suteiktas daktaro laipsnis už darbą „Lietuvos krikštas ligšiolinių tyrimų šviesoje“. 2007 m. Poznanės Adomo Mickevičiaus universiteto Istorijos institute suteiktas humanitarinių mokslų (istorijos) habilituoto daktaro laipsnis už darbą „Vilniaus mokslo draugijos ir institucijos XIX amžiuje“.

Pagrindinės mokslinių interesų sritys: Lietuvos ir Lenkijos istorija, Lietuvos kultūros istorija, mokslo istorija.

Lietuvos mokslo istorikų ir filosofų bendrijos, Lietuvos lenkų mokslininkų draugijos (Stowarzyszenie Polaków Naukowców Litwy), Lenkų mokslo draugijos išeivijoje (Polish Society of Arts and Sciences Abroad). Pasaulinės lenkų išeivijos tyrimų tarybos (World Research Council on Poles Abroad) narė.

Monografijos: 1. Ilgiewicz, Henryka. *Wileńskie towarzystwa i instytucje naukowe w XIX wieku*. Santr. angl., liet. Toruń: Wyd. Adama Marszałka, 2005, 480 p., il.; 2. Ilgiewicz, Henryka. *Societates Academicæ Vilnenses: Towarzystwo Przyjaciół Nauk w Wilnie (1907–1939) i jego poprzednicy*. Santr. angl., liet. Warszawa: Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego, 2008, 668 p., il.

Henryka ILGIEWICZ. PhD with Habilitation, senior researcher at the Lithuanian Culture Research Institute in Vilnius. 1990–1992 – doctoral studies at the Institute of History at Adam Mickiewicz University of Poznan (Poland); 2001–2004 – extramural habilitation internship at the Institute of History at Adam Mickiewicz University of Poznan; Her PhD was granted in 1992 by the Institute of History at Adam Mickiewicz University of Poznan and entitled, “The Christening of Lithuania in Previous Research”. Her Habilitation was granted in 2007 by the Institute of History at Adam Mickiewicz University of Poznan for her thesis, “Scientific Societies and Institutions in Vilnius in the 19th century”.

Main areas of academic interest: the history of Lithuania and Poland, the history of Lithuanian culture, the history of science.

Membership in the Lithuanian Society of Historians and Philosophers, the Society of Polish Academics in Lithuania, the Polish Society of Arts and Sciences Abroad, and in the World Research Council of Poles Abroad.

Monographs: 1. Ilgiewicz, Henryka. *Wileńskie towarzystwa i instytucje naukowe w XIX wieku* [Scientific Societies and Institutions in Vilnius in the 19th century]. Summary in English and in Lithuanian. Toruń: Wyd. Adama Marszałka, 2005, 480 p.; Ilgiewicz, Henryka. *Societates Academicæ Vilnenses: Towarzystwo Przyjaciół Nauk w Wilnie (1907–1939) i jego poprzednicy* [Societates Academicæ Vilnenses: The Friends of Science Society in Vilnius (1907–1939) and its ancestors]. Summary in English and in Lithuanian. Warszawa: Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego, 2008, 668 p., il.